

Tevfik Fikret'in "Ukde-i Hayat" Şiirinin Göstergebilim Yöntemiyle İncelenmesi

Ahmet USLU¹

Tevfik Fikret'in "Ukde-i Hayat" Şiirinin Göstergebilim Yöntemiyle İncelenmesi

An Analysis of Tevfik Fikret's Poem 'Ukde-i Hayat' Using Semiotic Method

Öz

Göstergebilim genellikle roman ve hikâye gibi anlatıların çözümlemelerinde kullanılmasına karşın şiir çözümlemelerinde de kullanılabilir bir yöntemdir. Bu çalışma, Tevfik Fikret'in Ukde-i Hayat şiirini göstergebilimsel kurama göre incelemeyi amaçlamıştır. Göstergebilim kuramı hakkında teorik bilgi verildikten sonra Tevfik Fikret'in şiir dünyası hakkında kısa bir bilgi verilecektir. Şiirin anlaşılmasında bu genel bilgiler faydalı olacaktır. Şiirin incelenmesinde kullanılan yöntem, şiirin kesitlere ayrılması; anlatı düzeyinin çözümlenmesi, göstergeler karşıtlıklar ve yerdeşliklerin incelenmesi esasına dayanmaktadır. Daha sonra söylem düzeyinde anlamsal ve mantıksal düzey incelemesi yapılmış ve son olarak da göstergebilimsel dörtgen ile şiir şematik bir şekilde incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda Ukde-i Hayat şiirinin yüzeysel ve derin anlam incelikleri göstergebilim kuramı ile ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yeni Türk Edebiyatı, Göstergebilim, Tevfik Fikret, Servet-i Fünûn Dönemi, Ukde

Abstract

While semiotics is commonly used in the analysis of narratives such as novels and stories, it has not been widely employed in the analysis of poetry. This study aims to examine Tevfik Fikret's poem "Ukde-i Hayat" using the semiotic theory. After providing theoretical information about semiotic theory, a brief overview of Tevfik Fikret's poetic world will be presented. These general insights will be useful in understanding the poem. As a method, the analysis starts with a narrative level analysis, dividing the poem into sections. The indicators, contrasts, and similarities in these sections are examined based on the principles of semiotics. Subsequently, a semantic and logical level analysis is conducted at the discourse level, and finally, the poem is examined in a schematic way using the semiotic square. As a result of the study, the surface and deep meaning intricacies of the poem "Ukde-i Hayat" are revealed through the semiotic theory.

Keywords: New Turkish Literature, Semiotics, Tevfik Fikret, Servet-i Fünûn Period, Ukde-i Hayat

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Paper Type: Research Article

1. Giriş

Edebiyat tarihinde Tevfik Fikret, değişme ve gelişme bakımından Edebiyat-ı Cedide şairlerimizin önde gelen isimlerindedir. Edebiyat-ı Cedide edebî topluluğunun oluşmasında ve fikirlerinin hayata geçmesinde de önde gelen bir şairdir. Tevfik Fikret'in şiir dünyası, dönemin siyasî ve sosyal yapısı nedeniyle içe kapanık, gelecek konusunda karamsar, ağırlaşan siyasî şartlar karşısında bıkkın, hüznü ve melâl içerisinde çekingen bir yapıdan oluşur. Servet-i Fünûn edebiyatı II. Abdülhamid döneminde doğmuş, büyümüş ve ölmüş bir topluluktur. Bu nedenle de devrin siyasî şartları, Servet-i Fünûn şair ve

¹ Doç. Dr., Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ahmet.uslu@dpu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-9014-9797>

yazarlarında özellikle de Tefvik Fikret'te de baskın bir şekilde görülür. Sosyal meselelerin serbest bir şekilde konuşulamayışı, konuşmak isteyenlerin susturulması bu dönem şair ve yazarlarını ferdi duyguların anlatımına yöneltir. "Ferdî ızdıraplar ve ferdi saadetler, oyalayıcı, eğlendirici veya hulya vasıtasıyla teselli edici, şuuru yakın gerçeklerden uzaklara götüren seyahat ve macera arzuları yahut suya sabuna dokunmayan bir modernizm bütün kalemlerin üzerinde oyalandıkları bir saha olmuştur" (Kaplan, 1995).

Mehmet Kaplan, Tefvik Fikret'in 1896 – 1900 yılları arasında yazdığı Rübâb-ı Şikeste adlı eserindeki şiirlerin temalarını şu başlıklar altında incelemektedir: "Fikret'in kendi ben'ini, kendi duyuş tarzını anlattığı şiirler, sanatla ilgili şiirler, kötümserlik temi, hayal şiirleri, aşk şiirleri, tabiat şiirleri, Haluk, kız kardeşi, portreler, merhamet şiirleri, vatanî şiirler, dinî konulu şiirler" (1995). Ukde-i Hayat şiiri, Tefvik Fikret'in kötümserlik temalı şiirleri arasında yer almaktadır.

"Ukde-i Hayat", Tefvik Fikret'in iç dünyasının, inanç krizlerinin ve hayattan duyduğu bıkkınlığın bir ifadesidir. Bu çalışmada Ukde-i Hayat şiiri göstergebilim yöntemiyle incelenecek ve Tefvik Fikret'in şiirlerinin anlaşılmasına katkı sunulmaya çalışılacaktır.

2. Göstergebilim Kuramı

Gösterge, zihnimizdeki bir kavramın yerini tutan bir durumu, eylemi ya da varlığı ifade eden bir kavramdır. Bu bağlamda, göstergebilim, dünyayı algılama biçimi olarak, temel birimi "gösterge" olan bir ilişkiler dizgesini araştıran bir bilgi formunu temsil eder. Umberto Eco'nun ifadesiyle, gösterge bir şeyin yerine geçen ve "yalan" olan bir şeydir (Gottdiener, 2005: s.15). Gösterge, "maddi ve soyut her şeyi" kapsayan ve bazı araştırmacılar tarafından "anlamın ekleniş biçimi" olarak tanımlanan bir yapıdır (Çiçek, 2014; Sayın, 2014; Ünal, 2014; MacCannell, 2013; Aktulum, 2004; Kiran, 2004; Guiraud, 1994). Oswald'a göre, göstergebilimin temel hedefi anlama ve anlamlandırmaktır (2011). Genel olarak, göstergebilim, belirli bir dizge içinde (alansal), anlam ifade edecek şekilde bir kodlar bütününe (dilsel kodlar / dilsel olmayan kodlar) bağlı olarak bir araya getirilen göstergeleri ve ürettikleri dizgeleri çözümleme kuramıdır. Bu inceleme türü, göstergelerin türlerini, rollerini, birbiriyle olan ilişkilerini, bu ilişkiden doğan nedenli bağlantıları ve bütünü oluşturan parçaların birbirine ekleniş biçimlerini ortaya koymayı amaçlar (Kalelioğlu, 2021). Çağdaş göstergebilim, Ferdinand de Saussure ve Ch. S. Peirce ile ortaya çıkmıştır. Saussure'un "Genel Dilbilim Dersleri" adlı eserinde dilbilimde bir dönüşüm yaşanmış, dilin bir göstergeler sistemi olarak tanımlandığı belirtilmiştir (Uçan, 2016). Saussure'e göre bir dil göstergesi, gösteren ve gösterilenden oluşur, bu iki unsur arasındaki bağ nedensizdir (Gottdiener, 2015). Hijemlev'e ve Eco'ya göre göstergenin ayrışması;

Gösterge: Gösterilen= içerik/gösteren=biçim şeklindedir (Gottdiener, 2005). Saussure'un gösterge kuramı, daha sonraki araştırmacılar tarafından geliştirilmiş ve farklı anlamlar ile işlevlere odaklanılarak zenginleştirilmiştir. Bugün sözcelem anlambilimi olarak adlandırdığımız bu kuram, bağlam içinde sözcüklerin ve cümlelerin anlamını anlambilim olarak ele alır. Sözcelem, Galisson ve Coste'nin (1976) tanımına göre, "özel durumlar çerçevesinde belirli konuşucular arasında dilsel bir alışverişin gerçekleşimini" ifade eder. Kiran'a göre, sözceleme durumu, sözcüğün gerçekten üretildiği somut durumu belirtir (2000).

Şiir, anlatmak, kanıtlamak, göstermek, eğitmek ve öğretmek gibi bir kaygısı olmayan, gerçeği dönüştüren metaforlardan yararlanan bir türdür. Şiir hissettirir, sezdirir. İmgelerle yüklü olduğu için de tek bir anlama indirgenemez. Bu nedenle de gösterileni sınırlamak şiir için mümkün değildir. "Sözcelem, bireysel bir kullanım edimiyle dilin işleyişe geçirilmesi" (Benveniste, 1994), bir söylem hâline getirilmesidir. Şiirde de bu söylemin çözümlenmesi asıl amaçtır.

Göstergebilim, kavramların karşıt kavramlarını ele alarak bir çözümleme anlayışına sahip olduğu için şiir tahlillerinde anlam çözümlemesine katkı sağlayan etkili bir disiplindir. Şiirdeki duygu derinliğini ve

farklılıkları ortaya çıkarma, anlamlandırma süreçlerinde göstergebilimden faydalanılabilir. Algıladığımız farklılıklar sayesinde dünya, önümüzde ve bize göre bir "biçim" alır. Farklılıkları anlamak, terimler arasındaki ilişkiyi kavramak ve bu ilişkiyi bir biçimde birbirine bağlamak anlamına gelir (Greimas, 1966). Göstergebilim, anlam çözümlemesinde karşıtlıklardan yararlanarak, özellikle şiirdeki duygu değerini ele almak üzere "esenlikli/esenliksiz" karşıtlığı içinde çözümleme yapar (Uçan, 2010).

Duygu değeri, bir sözcüğün bağlamı içinde çağrıştırdığı ruhsal durumu ifade eder. Bu değer, sözcüklerin gündelik anlamının ötesindeki duygusal anlamlarına yapılan göndermelerden oluşur. Şair veya yazar, sözcüklere duygusal değer katarak göstergelerle oynar ve aynı zamanda bu sözcüklere kendi duygusal yorumunu ekler. A.J. Greimas ve J. Courtès'in Göstergebilim Sözlüğü'ne göre, 'duygu değeri' kavramı, "bir insanın sahip olduğu algıya bağlı anlam alanını eklemeye yarar" ve "duygusal ulam, yerine göre esenlikli/esenliksiz şeklinde eklenir" (Greimas-Courtès, 1979). Göstergebilim kuramı, anlatı boyutunda çözümleme modelleri geliştirerek şiirin yorumlanmasına, anlaşılmasına önemli bir katkı sunar. Eyleyenler modeli ve işlevler modeli, anlatıdaki olayların eyleyenler çevresinde nasıl geliştiğini belirler. Eyleyenlerin özellikleri, anlatıdaki ilişkiler ve işlevlere bağlı olarak şekillenir (Rifat, 2013). Göstergebilim kuramının temel hedefi, anlamın nasıl oluşturulduğunu ve sunulduğunu anlamaktır. Bu nedenle, göstergebilim disiplinlerarası bir çalışma alanını temsil eder. Çok disiplinlilik, farklı disiplinleri ayrı ayrı kullanarak bir yaklaşım oluştururken, disiplinlerarasılık, birden fazla disiplinden yararlanarak kendine özgü yeni bir örnekçe oluşturma biçimidir (Günay, 2020).

Bir metinde anlam açısından uyumlu sözcüklerin sıralandığı listeye dizi (paradigma) adı verilir. Kıran'a göre, iletiler genellikle tek bir tümceden ziyade bir metin içinde bulunur ve metinlerin kendi kuruluş özellikleri vardır. Bu kuruluş yapıları, özellikle sanat yapıtlarında önemli bir rol oynar (Kıran, 2004). İletilerin ardışık olarak sıralanmasına dizim (syntagma) denir. Sesbirim, sözcük ve tümceler anlamlı birer dizge oluşturabilmesi için ardışık olarak sıralanmalarına çizgisellik adını alır. Bu kavram, doğal dillerin temel özelliklerinden birini ifade eder ve dilin bütün düzenini çizgisellikle ilişkilendirir. Dilin öğeleri, birbirini takip eden ardışık unsurlardan oluşur (Vardar, 2007). Metnin dilini incelediğimizde, artsürem ve eşsürem kavramları önemli hâle gelir. Saussure'a göre, artsürem, olguları süre içinde geçirdikleri evrim açısından incelemeyi ifade eder (Vardar, 2007). Eşzamanlı (eşsüremli) inceleme ise dilin belirli bir zaman dilimi içinde ve tüm yönleriyle incelenmesidir. Vardar'a göre, "evrim dışında ve süreden, 'artsürem'den bağımsız olarak ele alınan, birbirleriyle aynı dizge içinde bağıntılar kuran öğeleri, olguları vb. belirtmek için kullanılır" (2007).

Şiirde göstergebilim incelemesi ise anlatı düzeyinin belirlenmesi, kesitlerin belirlenmesi, anlatım izlencesinin belirlenmesi, anlatıcının belirlenmesi, engelleyicinin belirlenmesi, öznenin belirlenmesi, göstergelerin belirlenerek sembolik ifadelerin belirlenmesi gibi çalışmaların yapılması ile gerçekleşir.

2.1. Anlatı Düzeyi

Anlatı düzeyinde ilk adım, metindeki anlam yapılarını ortaya çıkarmak için metni anlam bütünlüklerine göre kesitlere ayırmaktır. Rifat'a göre, kesitleme, anlatıyı ya da metni, anlam kavşaklarına, yani okuma birliklerine ayırmak anlamına gelir (2014). İkinci adım ise eyleyenlerin belirlenmesidir. Eyleyen, anlatının oluşumundaki eylemlerde bir işlevi olan ayırıcı birimlerden biridir (Rifat, 2018). Bu bağlamda, eyleyenin sadece insan olması gerekmez; bütün nesnelere bir eyleyen olabilir. Bir metnin anlatımında altı eyleyen bulunur: gönderici, alıcı, nesne, özne, yardım edici ve engelleyici. Gönderici, gücü elinde bulunduran; özne, nesneye ulaşmaya çalışan; nesne, öznenin ulaşmak istediği; alıcı, öznenin yaptığı eylemden faydalanan; yardım edici, özneye yardım eden; engelleyici ise özneye engel olan unsurları temsil eder. Göstergebilimsel çözümleme yöntemiyle ele alınacak bir metinde, bu altı eyleyenden en az ikisinin bulunması gereklidir (Uçan, 2016). Anlatı düzeyi çözümlemesinde, anlatı izlencesi ve kipliklerin belirlenmesi de önemlidir. Anlatı izlencesi, eyletim, edinç, edim ve yaptırım evrelerinden oluşan dört bölümde incelenir. Eyletim evresi, metni başlatan,

gönderici ile özne arasında yapılan sözleşmeyi temsil eder. Bu evrede yaptırmak kipliği bulunmaktadır. Edinç evresinde, özneye görevini yerine getirebilmesi için gerekli donanımlar verilir; yapabilmek ve gücü yetmek kiplikleri bu evrede ortaya çıkar. Edim evresi, öznenin kazanım veya kazanımları elde ettiği bölümdür ve burada yapmak kipliği bulunur. Yaptırım evresinde, anlatının son bölümüdür ve öznenin başlangıçta kendisine verilen görevi yerine getirip getirmediği sorgulanır. Görev yerine getirilmişse ödüllendirilir, yerine getirilmemişse cezalandırılır.

2.2. Söylem Düzeyi

Söylem düzeyinde, anlatıda yer alan eyleyenlerin izleksel rol çözümü gerçekleştirilir. Uçan'a göre, söylem düzeyinde, anlatı düzeyindeki eyleyenlerin nasıl oyuncu hâline geldiği gözlemlenir. Anlatı düzeyinde sadece eyleyenlerin dikkate alındığı bir durumda, söylem düzeyinde, bu eyleyenler etiyile, kemiğiyle, karakteriyle bir figür, gözle görülen, elle tutulan bir varlık olarak oyuncular olarak adlandırılır ve bu oyuncuların izleksel rolleri ayrıntılı bir şekilde açığa çıkarılır (Uçan, 2016b). Bu bağlamda, eyleyenler söylem düzeyinde oyuncu olarak değerlendirilir ve bu oyuncuların sahip olduğu roller çözülür. Aynı zamanda, söylem düzeyinde zaman ve mekân çözümü de gerçekleştirilir.

2.3. Mantıksal – Anlamsal Düzey

Metnin en derin ve soyut düzeyi, anlamlandırma sürecindeki en önemli aşamadır. Aykanat'a göre, bir şairin ya da yazarın oluşturduğu metinde her bir sözcük; bir anlam, bir kültürel kod veya bir edebî değer taşıyabilir (2013). Mantıksal ve anlamsal düzey, somut unsurlardan yola çıkılarak soyut boyutu ele alır. Bu düzeyde yazarın iletisi anlamaya çalışılır ve metnin taşıdığı derin anlamlar çözümlenmeye çalışır.

2.4. Göstergibilimsel Dörtgen

Göstergibilimsel çözümlemenin final aşamasıdır ve anlamın temel yapısını belirleyen göstergibilimsel dörtgen (fr carré sémiotique) bu aşamada kullanılır. Günay'a göre, bu dörtgen, aynı bağlam içinde bulunan iki türden karşıtlığın mantıksal bir yapı içinde bir arada bulunduğunu ifade eder (2018). Bu dörtgen kullanılarak metindeki temel karşıtlıklar ortaya konulur.

Göstergibilimsel çözümleme genellikle roman, hikâye, masal gibi metinlerde yaygın olarak uygulanırken, şiir metinlerinin incelenmesinde pek tercih edilmemiştir. Şiirin kendine özgü yapısı, biçim, içerik, estetik unsurların etkisi, mecazların yoğunluğu, günlük dilden sapmaların olması gibi nedenlerle şairin okura gönderdiği iletinin çözümlenmesini zorlaştırabilir. Demir'e göre, özellikle edebî metinlerdeki dil göstergeleri, karmaşıklığı, soyutluğu ve neden-sonuç ilişkilerinin belirsizliği nedeniyle, göstergibilimsel/dilbilimsel çözümlemelere daha fazla ihtiyaç duyulan bir alan olarak ön plana çıkar (2014). Bu çalışma, Tevfik Fikret'in "Ukde-i Hayat" şiiri üzerinde göstergibilimsel bir inceleme yaparak, şiir metinlerinde bu yöntemin kullanılabilirliğini göstermeyi ve şiiri daha detaylı bir şekilde anlamayı amaçlamaktadır.

3. Tevfik Fikret'in Karamsarlık, Kötümserlik Duygularının Şiirleri Üzerinden Çözülmesi

Tevfik Fikret, hem mizaç hem de yaşadığı dönemin siyasî ve toplumsal etkileri nedeniyle Servet-i Fünûn döneminin en kötümser şairlerinden biri olarak kabul edilebilir. Kaplan'ın belirttiği gibi, Tevfik Fikret'in hayata, aşka ve Allah'a inanan iyimser bir şair olduğu özellikle 1896'dan sonra hayata dair şikayetçi, sevgisiz, dine karşı kayıtsız hatta isyankâr bir tavır benimsemeye başladığı gözlemlenir (1995).

Şairin kötümser bir hâl almasında Abdülhamid dönemi baskısının ve ülkenin içinde bulunduğu durumun etkisi büyük olmuştur. Halit Ziya'nın ifadesiyle, Abdülhamid'in şahsından kaynaklanan baskı ve sindirilmişlik, bu dönemi anlatanlar arasında bir birlik ve ittifakın doğmasına neden olmuştur (Uşaklıgil, 2017). Tevfik Fikret'in karamsarlık, mutsuzluk ve hüznün hâlinde etkili olan bir diğer unsur da Robert Koleji ve bu kolejde kurduğu ilişkilerdir. Batılı yaşam tarzını benimseyen ailelerle ilişkisi, şairin

kafasında karmaşaya ve karşılaştırmalara yol açmıştır. Servet-i Fünûn döneminin siyasî ve toplumsal yapısı ile Tevfik Fikret'in mizacı birleştiğinde, kötümserlik onun karakteristik bir ruh hâline gelir (Akyıldız, 2015).

Tevfik Fikret'in gerçeklikten koparak karamsar ve kötümser bir ruh hâline sahip olmasında çocukluğundan itibaren başlayan "hülya zevki" de önemli bir yer tutar. Kaplan'ın belirttiği gibi, Servet-i Fünûncuları etkileyen meşhur ütopya, sevdikleriyle birlikte uzak ve mutlu diyarlara göç etme hayali, Tevfik Fikret'i sarhoş eden ve gerçekleşmeyince derin bir hayal kırıklığına uğratan etkenlerden biridir (1995). Tevfik Fikret, bu hayal gücü ile gerçekleşmeyen beklentiler ve karşılaştırılmış hâller arasında bir denge kuramamış, bu da onun ruhsal dalgalanmalarına neden olmuştur. Şairin eserlerindeki melankoli ve hüsrân, çeşitli duygusal durumları ifade etmek için farklı kelimelerle anlatılmıştır. Çeltik'in vurguladığı gibi, Tevfik Fikret, bu duygusal durumları ifade etmek için zengin bir kelime dağarcığı kullanmış ve bu da onun hüznünü ve elemiini vurgulamıştır (Çeltik, 2022).

Tevfik Fikret'in hayata ve ölüme bakışındaki ana etkenlerden biri ölüm korkusudur. Ölümü bir hiçlik olarak görmesi, özellikle kötümserlik temasını içeren şiirlerde farklı biçimlerde kendini gösterir. Hasan Âli'nin ifadesiyle, Fikret'in iradesinde psikolojideki terimle "ket vurmanın" güçlü olduğu, bu nedenle mücadeleden kaçındığı ve görevleri uygun bulmadığı için sadece kısa bir süre için gerçekleştirebildiği belirtilir (Hasan Âli, 1340).

Tevfik Fikret, hüznü ve melankoliyi şiddetli, belirli bir hedefe yönlendirilmiş ve çatışmalı bir şekilde işler. Bu nedenle, şiirlerinde açık bir kriz görmek mümkündür. Çetin'in ifadesiyle, Fikret'in hüznü ve melankolisi, özellikle gerçeklik karşısındaki yenilgisinden kaynaklanmaktadır (Çetin, 2016). Bu yenilgi, onun şiirlerinde "bir kederlenme ve ağlama hâli" olarak ortaya çıkar (Akay, 1998). Tevfik Fikret'in 1895 sonrasında hayata yönelik kötümser tavır, mizacının etkisi ve yaşadığı dönemi, korkularını, kaygılarını, umutlarını kendi gerçeklik dünyasından şiirlerine yansıtmaya çalışmasıyla anlam kazanır. Korku ve kaygıları arasında ölüm korkusu öne çıkar, bu da onun şiirlerinde bir hiçlik duygusu olarak görülür. Akyıldız'ın belirttiği gibi, Fikret'in karamsar bakış açısındaki inançsızlığın etkisi büyüktür (2013).

Servet-i Fünûn dergisinde yayımlanan "Ukde-i Hayat" (Tevfik Fikret, 1896) şiiri, şairin mizacının, hayata ve ölüme bakışının bir yansıması olarak ele alınabilir. Bu şiir, şekil ve üslup bakımından yeni bir tarza sahip olup, aynı zamanda şiir kitabının adını oluşturan "rûbab" benzetmesini içerir. Kaplan'ın belirttiği gibi, şairin çeşitli duygusal durumlarını ifade etmek için bu kadar farklı kelime kadrosu kullanması, onun hüznünün ne kadar derinlemesine işlendiğini gösterir (1995).

Sonuç olarak, Tevfik Fikret, karamsar ve hüznü bir bakış açısıyla, ölüm korkusu gibi temel konuları işleyerek, ölüm – ölümsüzlük, gerçek – hayal arasındaki çelişkidenden doğan yenilgisini şiirlerine yansıtmıştır

4. "Ukde-i Hayat" Şiirinin Göstergibilimsel Yöntemle Çözülmesi

4.1. Anlatı Düzeyi Çözülmesi

Ukde-i Hayat şiiri Servet-i Fünûn döneminde edebiyatımıza kazandırılan sone tarzı ile yazılmıştır. Bu nedenle biçim olarak iki dördlük ve iki üçlükten oluşur. Kesitlere ayırmada bu biçim farklılığı da dikkate alınmıştır. Şiir, ayrı ayrı ele alınarak beş kesit hâlinde incelenecektir.

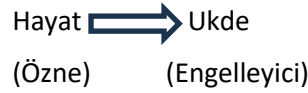
4.1.1. Birinci Kesit

Şiirin birinci kesitini başlık oluşturmaktadır. Şiirin iki kelimededen oluşan başlığı "Ukde-i Hayat"taki gösterge *ukdedir*. Bu göstergeyle özellikleri belli olmayan bir bilinmeze gönderme yapılmaktadır. Hayatın ukdesini, düğümümü oluşturan ne ise bunun belirtilmemesi, ancak hayat için bir sorun oluşturması yönüyle ukde, başlı başına bir gösterge olup bizatihi kendine gönderim yapmaktadır. Farsça bir tamlama ile oluşturulan şiirin başlığı, bu tamlamanın özelliği gereği *ukde* kelimesinin önce

kullanılması bir değer sıralamasına da işaret etmektedir. Hayattaki bu düğümün ne olduğu belirtilmeden, hayata bağlanan ve hayatın önemli bir çıkmazı olarak görülen *ukde* şiirde açıklanması beklenen göndermelere açıktır. Hayatın bir düğümünün anlatılacağı metne dair merak uyandıran ve metinle başlık arasında bir gösterge oluşturması bakımından başlık işlevseldir.

Rübâb-ı Şikeste’de *ukde* kelimesi bu şiir haricinde başka bir şiirde daha kullanılmaktadır. *Bütün Bir Ser-güzeşt* adlı şiirde “Hazîn bir *ukde* meşkûkiyyet-i neş’et hayâtında” (Tevfik Fikret, 1984) mısraında *ukdenin* sebebi “kuşku” olarak gösterilir. Bu şiirde de hayatın kaynağında kuşku acı bir düğüm oluşturmaktadır. *Ukde-i Hayat* şiirinde başlık şiirin merkezini oluşturur. Şiirde ölümsüzlük arzusunu engelleyen sebepler bu *ukdeyi* oluşturan temel etkenlerdir.

Hayat kelimesi de akıl, mantık, bilinç ve dünyada varoluşu simgeleyen bir kelimedir. İnsanın doğumundan itibaren bu varoluş ölüm ile birlikte sona erer. İnsanın yaratılış olarak sonsuzluk isteğinde bulunması ancak bunun ölüm ile kesintiye uğraması başlıkta *ukde-i hayat* göstergesinin gösterileni olarak ölümü simgeler. Şiirde göstergebilimde ortaya konulması beklenen altı eyleyenden hayat kelimesi özne eyleyenini, *ukde* kelimesi de engelleyiciyi bir başka adlandırma ile karşı özneyi oluşturur. Bu nedenle şiirin başlığından oluşan ilk kesitte altı eyleyenden sadece ikisi bulunduğu için göstergebilimsel çözümlemede oluşturulan eyleyenler kadrosu ortaya çıkmamaktadır.

4.1.2. İkinci Kesit

Lerziş-nümûn olur görürüm şu'le-i bekâ

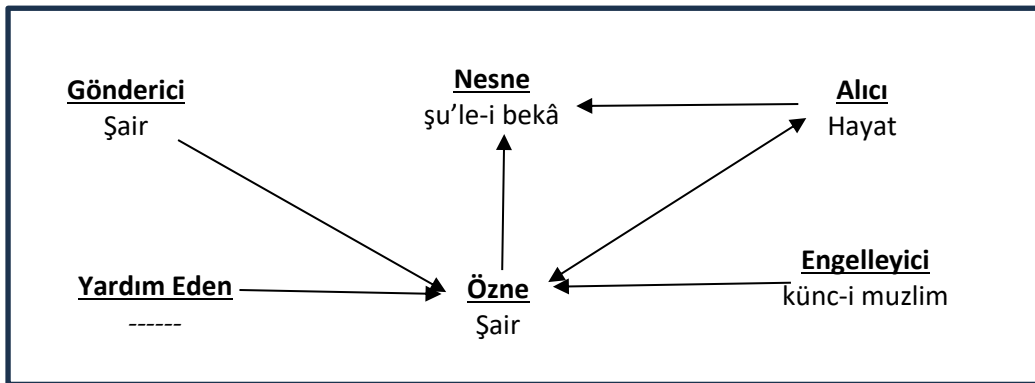
Bir künc-i muzliminde sehâb-ı hayâtımın;

Âciz reh-i güzârmı göstermeden bana

Âvâre iltima'ı şihâb-ı hayâtımın (Tevfik Fikret, 2009; 71).

Şiirin ikinci kesitinde yer alan eyleyenler şunlardır: Gönderici, şair; özne, hayat; nesne, şu'le-i bekâ; engelleyici, künc-i muzlim; alıcı, hayat. İkinci kesitin eyleyenleri tablosu:

Tablo – 1 İkinci kesitin eyleyenler şeması

Şiirin bütün kesitlerinde gönderici, şair; alıcı, hayat olarak yer almaktadır. Şair aynı zamanda anlatıcı rolünde yer almaktadır. Gönderici ve anlatıcı eyleyeni olan şair, şiirde ek olarak kullanılan zamirlerle kendisini gösterir. Alıcı olan hayat ise şiirin bütününde değişmeden kullanılır. Şiir, uzamsal olarak hayat-ölüm ve karamsarlık karşıtlığı üzerine kurgulanır. Ölümün sonsuzluğu engelleyici olması ve karamsarlık,

hüzün hâli bu karşıtlığı besleyen nesne ve engelleyiciler ile gösterge oluşturulur. Hayat ve ölüm karşıtlığı aynı zamanda bu iki kelime arasındaki çatışmayı da başlatmaktadır.

İkinci kesitte şu'le-i bekâ (ölümsüzlüğün alevi) şairi harekete geçiren nesnedir. Özne, nesne ile karşılaştığında fiziksel olarak bir tepki verir. Öznenin uzamsal olarak durduğu yer hayatında bir künc-i muzlim (karanlık köşe)dir. Karamsar bir ruh hâli içerisinde bulunan özne şair, uzaktan nesne olan şu'le-i bekâ'yı gördüğünde içinde bir umut ışığı belirse de engelleyici künc-i muzlim, uzamsal olarak bu şulenin görülmesine engel olur. Nesnenin bir özelliği de özne tarafından güçsüz olarak görülmesidir. Nesne hem güçsüz hem de şaşkın bir parıltı hâlinindedir. Nesne ile özne arasındaki çatışma, şairin uzamsal olarak bulunduğu yerden nesnenin sahip olduğu güçsüzlük ve şaşkınlıktan kaynaklanmaktadır. Buna rağmen nesne öznenin "sehâb-ı hayatı" için az da olsa bir umut belirtisidir. Nesne ile özne arasındaki çatışmanın temel nedeni öznenin nesneye ulaşamamasıdır. Öznenin nesneye ulaşmasına engel olan uzamsal durumu ve nesnenin yetişilemeyecek kadar uzak, güçsüz ve şaşkın olmasıdır. Bu durumda özne, reh-güzârı göremediği için hayal kırıklığı ve üzüntü içerisinde kalmaya devam eder. Nesne şu'le-i bekâ her ne kadar özneye bir reh-güzârı gösteremese de özne için cazibedar bir tarafı vardır. Şu'le-i bekâ'nın reh-güzârı gösterememesi, hayatın bir buluta benzetilmesi ölümsüzlük ile ölüm arasında bir çatışmayı oluşturur. İnsanın ölümlü oluşu bir buluta benzetilir. Hayatın bir buluta benzeterek hayat ışığının parıltısının avare; reh-güzârın âciz olarak nitelendirilmesi insanın ölüm karşısındaki çaresizliğini gözler önüne serer.

Geçidin görülmesine engel olan hem öznenin uzamsal durumu hem de nesnenin istenildiği kadar güçlü olmamasıdır. Bu nedenle şairi durağanlıktan kurtaramadığı gibi ölümsüzlük isteğinin karşılanamaması, şairi karamsarlığa sürükler. Bu kesitte hayal - gerçek karşıtlığını görmek de mümkündür.

Bu kesitte özne ile nesne arasında bir ayrışım söz konusudur. Özne ile alıcı arasında da bir bağlaşım bulunmaktadır. Birinci kesitte engelleyici olan ukde ile ikinci kesit arasında bir bağlaşımın varlığından bahsedebiliriz. Başlığı oluşturan engelleyiciyi oluşturan sebepler ikinci kesitte öznenin uzamsal durumu künc-i muzlim; nesnenin güçsüz ve şaşkın olmasıdır. Birinci kesitteki özne hayat ile ikinci kesitteki engelleyici uzamsal durum ve nesnenin özellikleri arasında bir çatışma vardır. Öznenin ulaşmak istediği nesne, engelleyiciler karşısında güçsüzlüğe, çaresizliğe ve karamsarlığa sürüklenir.

"Bir metinde, aynı metinsel ulamlara âidiyetle kendi aralarında birbirine bağlı göstergeler ağına yerdeşlik denir" (akt. Kolcu, 2015). Bu kesitte yer alan şu'le-i bekâ, iltimâ'ı reh-güzâr şair ve hayat karşıtı bir yerdeşlik oluşturur. Vurgu da öznenin karşısında yer alan şu'le-i bekâ tamlamasındadır.

Şu'le-i bekâ, âciz, reh-güzâr, iltimâ-ı şehâb-ı hayât'ın âvâre oluşu ifadeleri hayat ve ölüm arasındaki çatışma yönünden farklı bir duruma da işaret eder. Şu'le-i bekâ (sonsuzluk ışığı), ukdeyi çözebilecek bir nesnedir. Bekâyâ yani ölümsüzlüğe ulaşabilmenin bir anahtarı olan bu ışık, ölümsüzlüğe bir gönderim yapmaktadır. Ancak bu "şu'le-i bekâ"nın, öznenin uzamsal durumundan ve kendisinin güçsüz, âvâre oluşundan kaynaklanan durum bekânın önemini yitirmesine, özne için değersizleşmesine neden olur. Özne bekânın önemini bilip o ışığın güçsüz, başıboş olmasından dolayı kendisine yardımcı olamaması "şu'le-i bekâ"nın özne karşısındaki ilgisizliğinin de bir sonucudur. Özne ile nesne arasında kurulan karşıtlık ve çatışma bağında nesne öznenin tamamen bağımsızdır. Nesnenin kalıcılığı öznenin ise geçiciliğine bir gönderim yapılmaktadır.

4.1.3. Üçüncü Kesit

Şi'rimle gâh zâhir olur hoşça bir sadâ

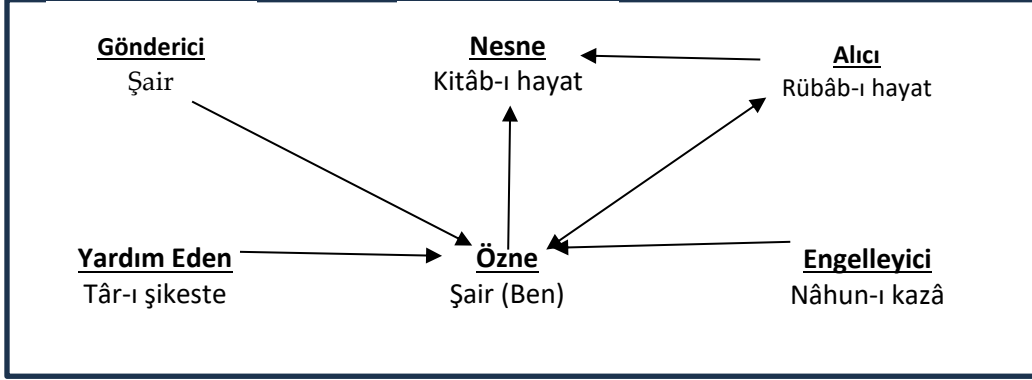
Târ-ı şikestesinde rübâb-ı hayâtımın;

Ba'zen o târ-ı şi'ri kırar nâhun-ı kazâ,

Artık sahâifinde kitâb-ı hayâtının (Tevfik Fikret, 2009; 71).

Şiirin üçüncü kesitinde eyleyenler şunlardır: Gönderici, şair (ben); özne, ben; nesne, kitâb-ı hayat; alıcı, rübâb-ı hayat; engelleyici, nâhun-ı kazâ; yardım eden, târ-ı şikeste. Eyleyenler tablosu:

Tablo – 2 Üçüncü kesitin eyleyenler şeması

Üçüncü kesitte ukde-i hayat göstergesine şair ve şiir arasındaki bağdaşıklık eklenirken, söylem “ben” zamiriyle üretilmektedir. İkinci kesitte “şu’le-i bekâ”, gönderici ve özne için ulaşılmak istenilen amaç olmasına rağmen şâir öznenin künc-i muzlimde bulunması, “şu’le-i bekâ”nın “âciz, âvâre iltimâ’ı” onun amacına ulaşmasında ve “reh-i gûzarını” bulmasına engel teşkil eder. Üçüncü kesitte ise şâir özneyi teselli eden şiiridir. Nesneyi yani “kitâb-ı hayatı” anlamlandırılan sadece şiiridir. Şiir, şâir özne için “hoşça bir sadâ” oluşturur. Ancak gönderici ve aynı zamanda özne olan şâir, nesneye anlam kazandırabilmek için şiire sarılsa da “nâhun-ı kazâ” buna engel olmaktadır. Şâir özne, rübâbı ile “kitâb-ı hayat”ına ulaşarak güzelleştirmek istese de “nahûn-i kazâ” buna engel olur. Bu olumsuzluklar içinde şâir öznenin nesneyi güzelleştirme isteğine “bazen” “târ-ı şikeste” bazen kırık bir tel, şâirin hoş sadâ duyarak içinde az da olsa bir ümit ışığı uyanmasını sağlar. Ancak bu sürekli olmadığı için şâir özne isteğine yine ulaşamaz. “Kitâb-ı hayat”, “bazen” “tar-ı şikeste”den çıkan hoş sadâları sürekli hâle getiremediği için gelip geçici bir mutluluk yaşar. Şâir öznenin içinde bulunduğu karamsar ve hüznü ruh hâli, bu gücün hareketlenmeye başlamasına rağmen çok büyük değişikliğe uğramaz. Bazen “târ-ı şî’ri”, “nâhun-ı kazâ”nın kırması, şâir öznenin kaderden bir şikâyetidir. Kader, şâir öznenin kitâb-ı hayatının bir musiki gibi akmasını, hayatında hoş sadâlar bırakmasına engeldir. Üçüncü kesitte “rübâb-ı hayat”ın “târ-ı şikeste”sinden çıkan “hoşça bir sadâ” ile “nâhun-ı kazâ” arasında bir karşıtlık bulunur. Şâir, divan ve halk şiirinde de sıkça gördüğümüz kaza ve kaderden (felekten) şikâyet etme durumunu şiirinde kullanır. “Rübâb-ı hayat” göstergesinde “nahûn-ı kaza” önemli bir engelleyicidir. Şâirin karamsar ruh hâlinin temelinde kaderin ve kazanın kendisine engel olması, ölümsüzlük için yapabileceği bir şey olmaması hüznünün ve yalnızlığının ana sebebidir. Şâirin kazadan şikâyet etmesi ölüm ve ölümsüzlük arasındaki açmazın bir görüntüsüdür. Şâir, şiir yazarak ölümsüzlüğün kapısını aralar. İnsanoğlunun varoluşundan beri temel problemi ölümsüzlüğün nasıl elde edilebileceğidir? Felsefenin de temel problemlerinden biri olan ölümsüzlük, varoluş probleminin ana sorunsalıdır. Bu yaşantı hâli varlığını sorgulayan ve ölümsüzlüğü arzu eden şâir özne için bu amaca ulaşmakta engeller vardır. Şiiri ile ölümsüzlük kapısını aralayan şâir öznenin sazının telinin kırılması ölümsüzlüğe ulaşmadaki engellerden biridir. Şâir öznenin şiir yazmasını engelleyen sazının kırık teli ve sazın telinin kırılmasına sebep olan “nâhun-ı kazâ” şâirin ölümsüzlük emeline ulaşmasındaki engellerdir. Devrin ağır siyasî şartları da şiir yazmasında bir engel olarak görülebilir. Şiirinde bazen görülen hoş sadâyı ve şiir yazmasını engelleyen durumlar da bu kesitte bir bütün olarak ele alınır. Hayatın bir rübâb olarak görülmesi ve telin kırık olmadığı sürece bu hoş sadânın çıkabileceği, ancak kaza “nâhun-ı kazâ”nın hayatın içindeki hoş sedâyı engelleyen bir unsur olarak sazın telini kırması, hayatı bir kitap olarak gören şâir için adeta kitabın sonunu getiren ya da

kitabın sonuna işaret eden bir unsurdur. Şairin hoş sedâyı yakaladığı noktalardaki düzeni, ahengi bozan ve şiir yazmasını engelleyen bu sebepler ölümsüzlüğü arzulayan şair için hayal kırıklığıdır. Bu hayal kırıklığı onu karamsarlığa, ümitsizliğe sürükler. Şair özne kendisinden yola çıkarak insanlığın temel açmazı olan varlık – yokluk, ölüm – ölümsüzlük arasındaki çatışmaya ve karşıtlığa gönderme yapar. Ancak bu insanoğlunun zorunlu olarak karşı karşıya kaldığı kader ve kazanın bir sonucudur. Bu düşünce şairin hayat kitabındaki sayfaların boşluğunun, şiir yazamamasının bir göstergesidir. İkinci kesit de ilk kesitte olduğu gibi ölüm ve ölümsüzlük arasında bir çatışmanın devam ettirildiği bir bölümdür.

II. Abdülhamid döneminin baskıcı yapısı da şairin beklentilerine cevap vermemesi, şairin psikolojik olarak çöküşe sürüklenmesinin nedenleri arasında görülebilir. Mizaç olarak da karamsar bir yapıya sahip olan şair, kaza okunun sürekli kendisine engel olması nedeniyle, bu kaza ve kader oklarından bir kaçış zemini arar. Hayat sazının tellerinin kaza okları ile kırılması, içinde bulunduğu psikolojik durumdan kurtulma ümidinin kalmadığı melankolik hâlin bir ifadesidir. Kaza tırnağının koparttığı sazın telleri, şairin iç dünyasında hayata bağlılığını koparttığı bir hüznün hâlini imgeler. Hasan Âli, Tefik Fikret'in hayata ve varlığa bakış açısını Schopenhauer'a benzetir; Fikret'in de Schopenhauer gibi hayata sonu belirsiz, tahammülü mukadder, amaçsız bir çaba olarak baktığını söyler (Hasan Âli, 2001).

Üçüncü kesitte özne ile nesne arasında bağlaşım bulunmaktadır. Özne şair ile şairin hayatını sembolize ettiği rübâb-ı hayat, hoş sadânın çıkması için bir beklentiye gönderme yapar. Buna karşın özne ile nesne arasında da ayrışım vardır. Alıcı olan rübâb-ı hayat, târ-ı şikeste nedeniyle bu beklentiye karşılayamaz. Bu kesitte yer alan “şî'r”, “sadâ”, “târ”, “rübâb” sözlük birimsel kelimeler, şair öznenin “hayat” beklentisinde “asıl unsur” yerdeşliğine gönderim yapmaktadır. Bunun karşısında ise “şikeste”, nâhun-ı kazâ” bu yerdeşliklere engel olan duruma gönderme yapar. Şiirin bu kesitine bakıldığında istenilen, beklenen ve hayali kurulan hayata ulaşılamayacağı bu nedenle de hayal ve gerçeklik karşıtlığı olduğu görülmektedir.

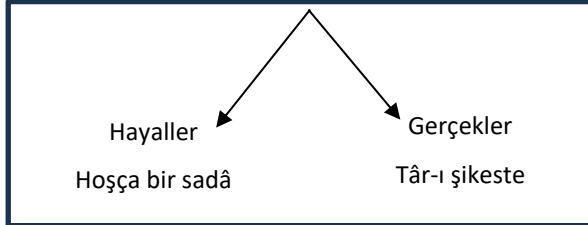
Yerdeşlik:

Tablo – 3 Üçüncü Kesitteki Yerdeşlik

şî'r	}
sadâ	
târ	
rübâb	

Karşıtlık:

Tablo – 4 Üçüncü Kesitteki Karşıtlık

4.1.4. Dördüncü Kesit

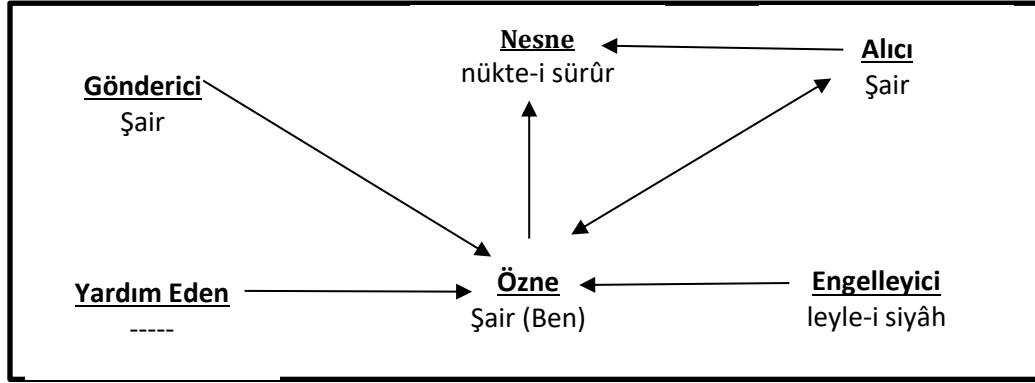
Bir nükte-i sürûra tesâdüf muhâl olur...

Sür'atle geçti subh-ı şebâbı hayâtımın,

Hiç geçmiyor fakat şu hazîn leyle-i siyâh... (Tefik Fikret, 2009; 71).

Bu kesitteki eyleyenler: Gönderici, şair; nesne, nükte-i sürûr; engelleyici, leyle-i siyâh; alıcı, şair; özne, şair (ben).

Tablo – 5 Dördüncü kesitin eyleyenler şeması

Şiirin dördüncü kesitinde de karşıtlık devam etmektedir. Üçüncü kesitin nesnesi “kitâb-ı hayat” iken bu kesitte sevinç nüktesi “nükte-i sürûr” nesne olarak konumlandırılır. Subh-ı şebâbda bazen rastlanan sevinç nüktelerine ulaşmak artık imkânsız olur. Hayat kitabından gençlik sabahına geçişle birlikte çatışmanın konusu biraz daha daraltılmış olur. Şair, “subh-ı şebâb”/gençlik sabahının çabuk geçtiğinden dertlidir. “Subh-ı şebâb”ın geçmesi ile birlikte bir sevinç nüktesine bile rastlamak imkânsızdır. Şair özne, gençliğin çabuk geçmesinden rahatsızdır. Zamanın değişmesi, geçmesi, şair için yine karamsarlığın bir sebebidir. Hayali kurulan “subh-ı sabah” bu kadar çabuk geçerken şimdiki zaman geçmek bilmez. Zamanın geçmesini, ilerlemesini doğal karşılamayan şair özne, mizacının da yansıması olarak karamsarlık ve hüznün oluşturduğu psikolojik atmosferde zamanın geçmemesini yadırgar. Bu da onda hüznün ve karamsarlık hâlinin doğmasına kendisini yalnızlığa itmesine neden olur. Subh-ı şebâb geçmiş olsa da şimdiki zamanda bir sevinç nüktesinin görülmemesinin sebebi “leyle-i siyâh”tır. Şimdiki zaman, şair öznenin karamsarlığının bir nedenidir. Subh-ı şebâb, gençlik sabahının geçmemesi isteği gençlik dönemlerinin daha duygusal, geleceğe dönük hayallerin daha güzel olması isteğine bir göndermedir. Ancak şimdiki zaman leyle-i siyâhtır. Hayatın “Subh-ı şebâb”ında kurulan hayaller, mutlu günlere duyulan özlem gerçekleşmemiştir. Gerçek ve hayal arasında zamansal bir karşıtlık söz konusudur. “Leyle-i siyâh”ın acıklı olarak nitelendirilmesi de şairin karamsar bakış açısından kaynaklanmaktadır. “Hazin leyle-i siyâh” bedbinliğin şekillendirdiği bir metafor olarak kullanılır. “Leyle-i siyâh” tamlamasında “siyâh” kelimesi Servet-i Fünûncuların sıkça tercih ettiği kelimelerden biridir. Siyah kelimesi dönem şairlerinin duygu dünyasını ifade eden belli başlı kelimelerden biridir. Tefik Fikret’in Rübâb-ı Şikeste adlı eserinde “siyâh” kelimesi 37 kez tekrar eden bir kelimedir. Siyah renginin tercih edilmesi insanın ruh halini simgeleyen ve maraziliği gösteren bir renk olarak Servet-i Fünunculara sıkça tercih edilmiştir. Bilge Ercilasun’un ifadesiyle, Türk edebiyatında duyguların “marazileşmesi” Servet-i Fünûncularla başlar (Ercilasun, 1996). Hayata duyulan nefretin, melankolinin ve bedbinliğin ifade edildiği durumlarda, en sık başvurulan renk siyahtır. Siyah kelimesiyle birlikte kullanılan “leyle-i siyâh” kelimesi de, bu siyahın içindeki maraziliği tamamlayarak en sık kullanılan kelimelerden biridir. “Bu tür bir ruh hâli, yaşamı kaçınılmaz bir şekilde çekilmez hâle getirir; sahibini acıya sürükler, her şeyin hüznün verici olduğu, her şeyin acı ve ıstırap dolu olduğu bir durumu simgeler. Bu durumda karanlık, yokluk, mezar ve ölüm, bir tür kurtuluş olarak algılanır. Çünkü gelecek günlerin yine sıkıntı, acı ve elemle dolu olacağı, siyah gecelerin hiç bitmeyeceği düşünülür” (Törenek, 1999).

Dördüncü kesitte subh-ı şebâb ile leyle-i siyâh tamlamaları arasında zamansal bir karşıtlık söz konusudur. Subh-ı şebâb’ın hayalini kuran şair özne, birdenbire hayatın ve zamanın gerçekliğine döner; hüznü, karamsar ve hayata karşı bedbin bir ruh hâline girer.

Dördüncü kesitin ilk üç biriminde sözdizimsel sıralama hayalin ve elde edilmek istenen nesnenin imkânsızlığını ve elden kaçtığını vurgulamaktadır. Bilinçli olarak ulaşılamayan sevinç nüktesine

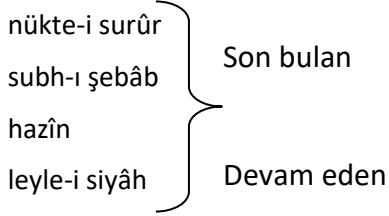
“tesadüf” etmek bile muhaldir. Gençlik sabahının hızla geçmesi, sevinç nüktesine tesadüf etme imkânını bile ortadan kaldırır. Bunun sonucunda ise şair özne, hayata “hazîn leyle-i siyâh” olarak bakmaktadır. Leyle-i siyâh, dönemin genel olarak tercih ettiği ve Tefik Fikret’inde başvurduğu karamsarlık ve bedbinliğin metaforudur.

Kesitte özne ile nesne arasında ayrışım bulunmaktadır. Bu ayrışımın temel nedeni ise zamanın geçiciliğidir. Mekâna değinmeyen şair için mekânın bu anlamda bir önemi de yoktur. İç dünyası, duyguları hangi mekân olursa olsun değişmeyecektir. Bu nedenle özellikle zamana vurgu yapılır. Mekân değişikliği bile bu durumdan kendisini çekip alacak bir kurtarıcı değildir.

“Nükte-i surûr”, subh-ı şebâb” sözlük birimsel ifadeleri son bulan yerdeşliği, “hazîn”, “leyle-i siyâh” son bulmayan yerdeşliği oluşturur. Zamanla birlikte geçici yerdeşlik olarak nitelendirdiğimiz sözlük birimsel ifadeler yerini son bulmayan yerdeşliklere bırakır. “Subh-ı şebâb” ile “leyle-i siyâh” arasında da bir ayrışma ve karşıtlık söz konusudur.

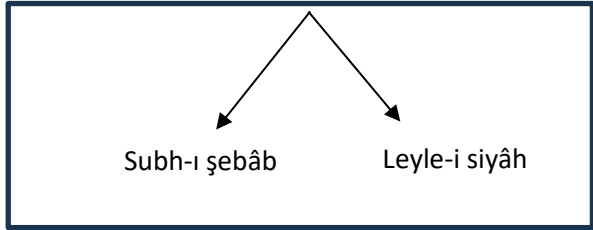
Yerdeşlik:

Tablo – 6 Dördüncü Kesitteki Yerdeşlik

Karşıtlık:

Tablo – 7 Dördüncü Kesitteki Karşıtlık

4.1.5. Beşinci Kesit

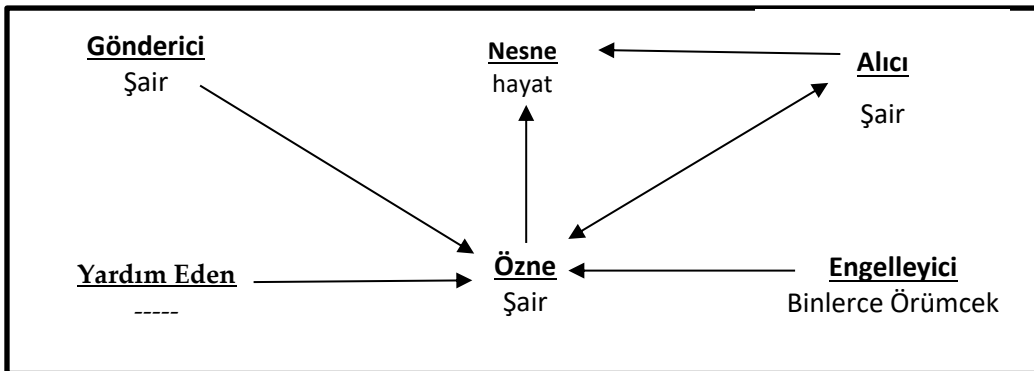
Binlerce ankebût-ı siyeh-mest ü kec-nigâh

Pîrâmeninde pâ-yı şitâb-ı hayâtımın

Gûyâ ki ukde-sâz-ı kelâl ü melâl olur! (Tefik Fikret, 2009; 71).

Beşinci kesitin eyleyenleri şunlardır: Gönderici, şair; özne, şair; nesne, hayat; alıcı, şair; engelleyici, binlerce örümcek. Tablo halinde gösterecek olursak;

Tablo – 8 Beşinci Kesitin Eyleyenler Şeması

Beşinci kesitte şair öznenin hayata tutunma ve hayatta kalma isteği devam etmektedir. Önceki kesitlerde şair özne, görevini üstlenirken bu kesitte de “Pîrâmeninde pâ-yı şitâb-ı hayâtımın” mısra ile kendisini açıkça ortaya koyar. Hayattan zevk almayan, karamsar ve bedbin bir hâlde bulunan şair

öznenin hayatta kalma isteğine “Binlerce ankebût-i siyâh-mest ü kec-nigâh” engelleyicidir. Örümceklerin siyah olması bir önceki kesitte olduğu gibi yine karamsarlık ve bedbinliğe gönderme yapar. Serol Teber’in Tevfik Fikret’in psikolojik yapısı üzerine çözümlenmeler yaptığı çalışmasında zamanla, çevresiyle arasında her geçen gün genişleyen bir uçurum belirmiş ve bu durum, gereksiz çatışmalara neden olmamak adına korku, hüznün ve öfkenin iç dünyasına doğru yönlendirmeye, kendi içine kapanmaya yol açmıştır. Şair, öznenin yaşamın devamlılığına ve yaşama sevincine engel olan engelleyiciyi örümcek metaforuyla tasvir eder. Özne, kendisini binlerce örümceğin ağına düşmüş bir av gibi hisseder, hayatının etrafını saran bıkkınlık ve melâlini adeta bir ağın düğümü olarak ifade eder. Üzüntü ve melâlini, kendisine hareket alanı bırakmayan bir tuzak olarak algılar (Çeltik, 2022).

Kesite sözdizimsel olarak bakıldığında binlerce örümcek, bıkkınlık ve üzüntü dikkati çeker. Örümcek metaforu ile hayatın kendisinde oluşturduğu sıkıntı, hüznün, dert, keder şair özneyi bir örümcek ağına düşmüş olarak hissettirir. Bu engeller olmasa “pâ-yi şitâb” bir gücü kendisinde gören şair özne için örümcek ağı metaforu bu gücün kaybedildiğini imlemektedir. Engelleyici olarak kullanılan binlerce örümceğin “siyeh-mest ü kec-nigâh” olarak nitelendirilmesi de hayatın beklenmedik şekilde, bilinçsizce kendisini engellediği fikrini oluşturur. Bu engeller onun hayatındaki “ukde”lerdir.

Beşinci kesit “binlerce ankebût” ile başlayıp “kelâl ü melâl” kelimeleri ile biter. Şiirin üçüncü kesitinde surûr nüktesine tesadüfün imkânsız olmasının sebebi, felek yani nâhun-ı kazadır. Şair özne beşinci kesitle üçüncü kesit arasında bir bağ kurar. Gençliğin hızla geçmesi yaşlandığını idrak etmesini ve dolayısıyla ölümü çağırıştır; oysa şair ölümsüz olmak arzusundadır. Ölümün yaklaştığının idrakine vardığı için de huzursuz ve karamsardır. Huzursuzluğunu “leyle-i siyâh”/karanlık gece metaforu ile açıklar. Yaşamaya dair bir umudu kalmayan şair öznenin beşinci kesitte öleceğinin farkına vararak karamsarlığı ve huzursuzluğu gitgide artar.

Bu kesitte şair özne, içinde bulunduğu ruh hâlini metaforla ifade ederek, iç dünyasını soyut bir şekilde somuta aktarır ve duygularını ifade ederek sonlandırır. “Binlerce örümcek”le hayatının çevrenmesi ve bu örümceklerin melal ve kelâlin düğümünü atması ilginç bir söylem örümcek ağının durumu sebebiyle kelâl ve melâli de örümcek ağının ipi gibi düşünür. Bunları birbirine düğümleyen sebebi somutlaştırarak bir örümcek imgesi ile ifade eder. Bu melâl ve kelâl sebebiyle leyle-i siyâh hiç geçmez. Zaman, göreceli bir kavramdır. Zamanın göreceli olması, insandan insana ruh hâli ile değişen bir kavram olmasından kaynaklanmaktadır. Güneşin doğuşu ve batışı ve yirmi dört saat üzerinden sabit bir zaman diliminden bahsedilse de bu sabit zaman diliminde bazı anlarda ve durumlarda zaman o kişi için durur. Geçmek bilmez. Mutlu anların çabuk bitmesi ancak kötü olayların, üzüntünün, sıkıntının olduğu zamanların ise geçmemesi zamanı bireyselleştirir. Bu bağlamda vakit ve zaman kavramları arasında bir ayrıma gidilmesi daha doğru olacaktır. Vakit, saatle ifade edilen bir zaman dilimi iken zaman insanın daha çok ruh hâli ile ilgili bir durumu ifade eder. Şair öznenin melâl ve kelâl içinde, ölümsüzlük için bir çare bulamamış olması bu nedenle bir açmaza girmesi zamanın geçmemesinin nedenidir.

“Binlerce ankebût” ile bu metaforun şair öznedeki oluşturduğu duygusal durum arasında sıkışıp kalan şair için bir metafor kullanarak içinde bulunduğu durumu ifade etmesini açıklar. Çözülemeyecek bir “ukde” olarak hayata bu şekilde devam etmesi gerektiği kanaatini duygu dünyasına yerleştiren şair özne, tekrar musikiye gönderme yaparak ikinci kesitte kırık saz telinde olduğu gibi bu kesitte de hayatın değiştiği, artık hüznün ve bıkkınlık sesinden başka bir şey duymadığı sonucuna ulaşır. İkinci kesitte “bazen” de olsa hoşça bir sadâ duyan şair özne, beşinci kesitte sadece bıkkınlık ve usanç ile baş başa kalır. Bu da şair öznenin iç dünyasında oluşan “ukde”yi içinden çıkılmaz bir hâle getirir.

Tevfik Fikret, ukdeyi oluşturan engelleyiciyi söyledikten sonra duygu durumunu tek kelime ile ifade edip bırakmaz. “Kelâl ü melâl” ifadeleri ile vurgular ve karamsarlığı yakın anlamlı kelimeleri kullanarak

yaşanan duygunun yoğunluğunu simgeler. Psikolojik durumuna gönderme yapan şair için hayat, bir düğüm hâline gelir ve çözülemez.

Kesitte özne ile nesne arasında ayrışım bulunmaktadır. Bu ayrışım engelleyici ile nesne arasındaki karşıtlığın bir nedenidir.

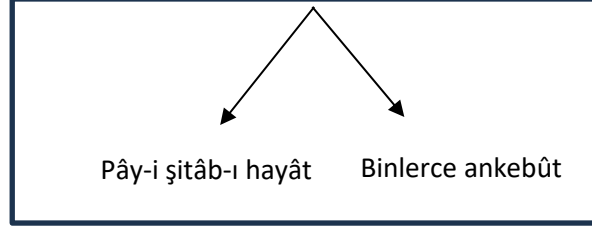
Yerdeşlik:

Tablo – 9 Beşinci Kesitteki Yerdeşlik

Binlerce örümcek
Kelâl
Melâl
Ukde

Karşıtlık:

Tablo – 10 Beşinci Kesitteki Karşıtlık

Ukde-i Hayat şiiri hayatın devamlılığı, sonsuzluk isteği ile bu isteğe engel olan durumlar arasında bir karşıtlıktan oluşur. Göstergibilimsel olarak şair, özne; ukdeyi oluşturan nesne ve durumlar da engelleyicidir. Birinci kesitte ukde, ikinci kesitte künc-i muzlim, üçüncü kesitte nâhun-ı kazâ, dördüncü kesitte leyle-i siyâh, beşinci kesitte binlerce ankebût şair öznenin hayattan bıkkınlık ve hüzün duymasına neden olur. Bu engelleyicilerin tamamı birinci kesitteki ukde metaforuna gönderme yapar ve onun nasıl oluştuğunu izah eder. Hayat bir insan için son olsa da diğer insanlar için devam eder. Hayat bu anlamda ölümsüz olarak ele alınabilir. Ukde ise hayatın akışını kesen ve ölümü simgeleyen bir düğüm metaforudur. Şair öznenin bu engelleyiciler karşısında yapabileceği bir şey olmadığı gibi mizacından, toplumsal ve siyasî durumdan dolayı da kendisine yardım eden de bulunmamaktadır. Her kesitte engelleyicilerin çok net olarak verilmesi ve yardım edenin bulunmaması “ukde”nin oluşması için yeterli nedenlerdir. Özne, nesneye ulaşamadığı için göndericinin kendisine verdiği görevi yerine getiremediği de görülmektedir. Şiirin tamamında engelleyici aktif bir rol oynarken nesneye ulaşamayan özne kendi iç dünyasına döner. Şiirde özne ve nesne arasındaki mesafe hiçbir şekilde kapanmaz. Şiir özne ve nesne arasındaki ayrışım ile başlayıp bu ayrım ile son bulur.

4.2. Söylem Düzeyi

4.2.1. İzleksel Roller

Bu bölümde hayat ve ukde söylemlerinin izleksel rolleri çözümlenecektir.

Hayat: Hayat, çözümlenmede nesne olarak sembolleştirilmiştir. “Şu’le-i bekâ”, “kitâb-ı hayat”, “nükte-i sürur”, “hayat” beş kesitte nesne olarak şair öznenin ulaşmak istediği amaç olarak yer alır. Şairin kesitlerin tamamında özne olarak yer alması, şairin mutlu ve sonsuz bir hayata ulaşma isteğinin şiire yansımalarıdır. Her kesitte hayat ve hayata dair kelimelerin nesne olarak alınması, şairin hayata bakış açısını da ortaya koyar. Yaşamak, bütün dertlerden, keder ve üzüntülerden, karamsarlıktan ve kötümserlikten arındırılmış, sonsuz bir hayat şair öznenin ulaşmak istediği amaçtır. Ancak bazen sönük ve güçsüz bir ışık, bazen hayat musikisini kesintiye uğratan kırık tel, bazen siyâh gece, bazen de binlerce ankebût şair öznenin bu amacına ulaşmasına engel oluşturur. Şair, “künc-i muzlim” olarak adlandırdığı mekândan hayata bakmakta ve hayata tutunmaya çalışmaktadır. Gerek içinde bulunduğu soyut mekân gerekse kafasındaki düşünceler şair özne için bir engel oluşturur. Hayat üzerine düşünen şair özne, istese de kendisini içinde bulunduğu kötümser ve karamsar ruh hâlinde kurtaramaz. Gençlik günlerinin çabuk geçmesi de şairin hayıflandığı durumlardandır. Gençlikten sonra yavaş yavaş gelen ihtiyarlık ve ölüm kaçınılmaz bir son olarak hayata karşı şairi, çaresizlik içinde bırakır. Şair öznenin ulaşmak istediği hayat ile bu hayata ulaşmasını engelleyen sebepler her ne kadar psikolojik olarak

kendisinden kaynaklansa da bir taraftan devrin sosyal ve siyasî şartları da şairin istediği bu hayata ulaşamamasının nedenleri arasındadır. Şiirde doğrudan toplumsal ve siyasî hayata dair bir gönderme yapılmaz. Daha çok şairin psikolojik durumu ön plandadır. Ancak “leyle-i siyâh” zamansal olarak, “künc-i muzlim” ise mekânsal olarak şair öznenin bir baskı altında olduğunu düşündürür. Şair öznenin, binlerce ankebûtun ağına düşmüş olması ve bu ağdan kurtulamaması devrin sosyal ve siyasî şartlarının oluşturduğu bir durum olduğu söylenebilir.

Ukde: Ukde-i Hayat şiirinde, şair öznenin hayatını düğümleyen, onu karamsarlığa, hüzne, bedbinliğe ve ümitsizliğe sürükleyen sebepler söz konusudur. Bu sebepler dış etkenlerden çok şairin mizacı ve içinde bulunduğu psikolojik durumdan kaynaklanmaktadır. Mutlu ve sonsuz bir hayata ulaşma isteğinin önündeki engeller bu ukdeyi oluşturan temel nedenlerdir. İçindeki yaşama sevincini kaybeden “şu’le-i bekâ”nın güçsüz oluşu onun yolunu bulmasını engelleyen bir ukdedir. Şiir yazarak bazen bir hayat kıvılcımı ve hoşça bir sadâ bırakmak isteyen şair “nâhun-ı kazâ”nın engeline takılır. İkinci ukde de budur. “Subh-ı şebâb”ın hızla geçmesi, artık şairin “künc-i muzlim”inde karanlık geceler hayatının tek zaman dilimi hâline gelerek hayattaki üçüncü ukdeyi oluşturur. Şairin kendisini gerek karamsar yapısından gerekse devrin sosyal ve siyasî şartlarından dolayı örümcek ağı içerisinde görmesi ve bu durumdan kurtulmanın imkânsız olduğu fikri dördüncü ukdeyi oluşturur. Bütün bu ukdeler şairin hayatını ve düşünce dünyasını karamsar ve kötümser bir hâle getirmeye yeterlidir.

4.3. Derin Düzey Çözümlemesi

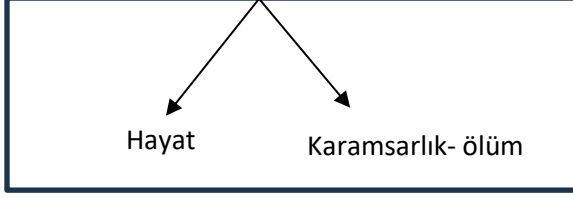
4.3.1. Mantıksal – Anlamsal Düzey

Ukde-i Hayat şiirinin izleği hayat ve hayata engel oluşturan ukdeler arasındaki çatışmadan oluşmaktadır. Şiirde ilk vurgulanan “şu’le-i bekâ” bir amaç olsa da bu amaca ulaşmak şair için imkânsızdır. Bu imkânsızlığın nedeni şair öznenin kendisini içerisinde hissettiği “künc-i muzlim”de bulmasıdır. Bu nedenden dolayı da şairin karanlık köşesinden çıkması imkânsızdır. Anlamsal düzeyde göstergelerin şair öznenin iç dünyasına, içinde bulunduğu psikolojik hâle gönderme yaptığı anlaşılmaktadır. Mantıksal düzeyde şairin iç dünyasını dışa vurumu için mecazlardan yararlandığı görülmektedir. Bu mecazlarla özne ve alıcı arasında yeni anlamların oluşturulduğu ve bu sayede hayat ve ölüm, hayat ve karamsarlık arasında karşıtlıkların sürdürüldüğü görülmüştür.

Hayat ve ölüm arasında kurulan göstergesel ilişkide şair öznenin mutlu bir hayat istediği ve bu istenilen hayata ulaşmak için çeşitli sebepler aradığı şiirin basit anlamsal düzeyinde vurgulanmaktadır. Şair öznenin hayatı “künc-i muzlim” olarak ifade ettiği soyut mekândan görmesi ve anlamsal olarak bir mekân oluşturması, şiirin karamsar bir atmosferde devam etmesinde önemli bir etkidir. Işık, şiirin hoş sadâsı, nükte-i surûr, pâ-yi şitâb-ı hayât şair öznenin isteklerinin ifade edildiği bir bütünlük gösterirken bu bütünlüğe “lerziş-numûn, âciz, âvâre şu’le-i bekâ; târ-ı şikeste, nâhun-ı kazâ; hazîn leyle-i siyâh, binlerce ankebût-ı siyeh-mest ü kec-nigâh” engel olmaktadır.

Dördüncü kesitte yer alan “sür’atle geçti sub-ı şebâbı hayâtımın / Hiç geçmiyor fakat şu hazîn leyle-i siyâh” mısraları ümitsizliğin bir göstergesidir. Şair özne için bazen bir hayat ve mutluluk kıvılcımı görülse bile hayat- karamsarlık, ölüm arasındaki çatışmada kaybeden taraf hep hayat olmaktadır. Bu çatışma, hayal ve gerçekler arasında bir karşıtlık oluşturur. Bu gerçeklik ise şairin mizacından kaynaklanan, içinden çıkamadığı, kaçınılmaz bir durumun sonucudur. Aynı karşıtlık beşinci kesitte hayat ile mecazî olarak oluşturulan örümcek ağı arasında da görülür. Hayaller ve gerçekler şiirin anlamsal düzeydeki izleksel karşıtlığını göstermektedir.

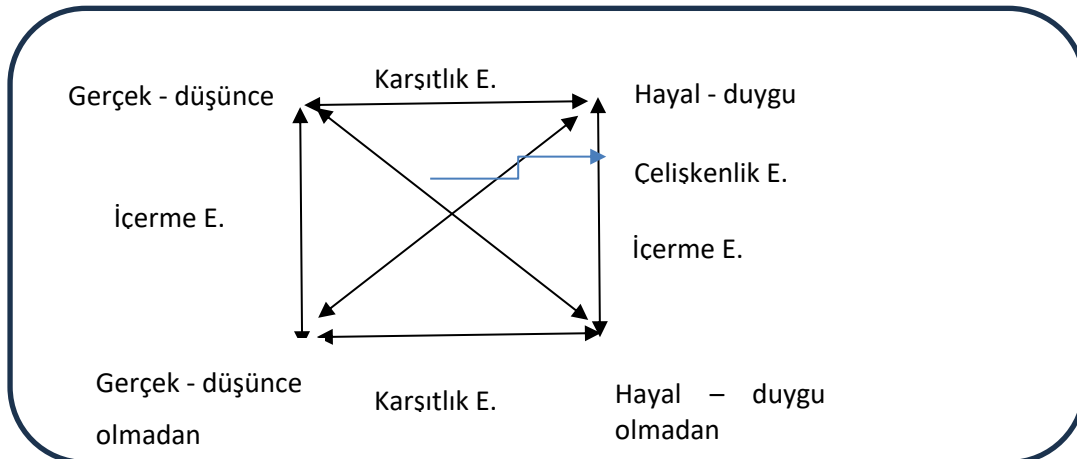
Zamansal olarak gençlik günlerinin hızla geçmesi, şimdi o günlerin aranır hâle gelmesi ve şimdiki zamanın siyah bir gece olarak görülmesi duygusal anlamda zamansal bir karşıtlık oluşturur. Gençlik-olgunluk, duygu- düşünce, gerçek- hayal arasındaki çatışma şiirin tamamında görülmektedir.

Karşıtlık:**Tablo – 11** Şiirin anlatı düzeyindeki Karşıtlık**Tablo – 12** Şiirin mantıksal-anlamsal düzeyindeki karşıtlık

<u>Hayat</u>	<u>Karamsarlık, Ölüm</u>
Şu'le-i bekâ	Günc-i muzlim
Şehâb-ı hayât	Âciz, âvare iltimâ
Hoşça sadâ	Târ-ı şikeste
Kitâb-ı hayât	Nâhun-ı kazâ
Nükte-i sürûr	Hazîn leyle-i siyâh

4.3. Göstergibilimsel Dörtgen

Ukde-i Hayat şiirindeki anlamsal- mantıksal düzeyindeki karşıtlık duygu ile düşünce, gerçek ve hayal üzerinedir. Şiirde şair öznenin ölüm- ölümsüzlük karşıtlığı karşısında ölümsüzlüğe ulaşamayacağını ve gitgide ölümün yaklaştığının farkına varması onun iç dünyasının bir göstergesidir. Şairin gerek mizacı gerekse devrin sosyal ve siyasî şartlarından kaynaklanan psikolojik durumu hayatı karanlık bir köşede, karamsar, kötümser ve hüzün içerisinde geçirmesine neden olur. Buradan hareketle duygu- düşünce, hayal- gerçek göstergeleri karşıtlık ekseninde yer alırlar; düşünce- düşünce, gerçek- gerçek olmadan göstergeleri çelişkenlik ekseninde yer alır; düşünce-düşünce olmadan, duygu-duygu olmadan göstergeleri de içerme ekseninde yer alır. Bu eksenler göstergibilimsel dörtgeni oluşturur. Bu durumu göstergibilimsel tabloda şu şekilde gösterebiliriz:

Tablo – 13 Ukde-i Hayat şiirinin göstergibilimsel çözümü

5. Sonuç

Çalışmada, Tefvik Fikret'in "Ukde-i Hayat" şiiri göstergebilimsel çözümleme yöntemiyle çözümlenmiştir. Şiir; anlatı, söylem, anlamsal ve mantıksal yüzey olmak üzere üç bölümde ele alınmıştır. Anlatı düzeyinde şiir beş kesite ayrılmış ve her düzeyde kesitteki kelime ve mısraların anlamsal ve sözdizimsel ilişkileri incelenmiştir. Ukde-i Hayat şiiri, şair öznenin iç dünyasında oluşturduğu hayal-gerçek, ölüm - ölümsüzlük arasındaki karşıtlıklara düz anlam açısından bakıldığında bu çatışmanın şairin mizacının, devrin sosyal ve siyasî durumun şair öznedeki oluşturduğu karamsarlık, kötümserlik ve hüzünden kaynaklanan bir çatışma olduğu görülmektedir. Şiirin anlamsal-mantıksal düzey çözümlemesinde şairin ölümsüzlük isteği karşısında metaforlardan faydalanılarak ortaya konulan engeller söz konusudur. Bu metaforların anlam çözümlemesi yapılarak karşıtlıkların incelenerek yöntemin uygulanması ile şiir çözümlenmeye çalışılmıştır. Tefvik Fikret için yaşadığı hayat istediği ve olmasını ümit ettiği bir hayat değildir. Hayatın bu çekilmezliği karşısında karanlık köşesinden bir çıkış yolu arayan şair, bazen şiiri ile bazen bir sevinç nüktesi ile mutlu olmayı beklerken bu beklentisi hiç gerçekleşmez. Bu noktada hayat onun için anlamsızlaşır ve daha da çekilmez bir hâle gelir. Hayat karşısında şairin çekildiği ve yalnızlaştığı karanlık köşesinde, gençlik zamanının çabuk geçmesinden yakınan şair, şimdiki durumdan memnun değildir. Kendisini bu karanlık köşede sıkışıp kalmış, adeta bir örümcek ağına takılı bir nesne olarak görmektedir. Şairin okura vermek istediği iletinin kesitlerde yerdeşliklerle desteklenerek verilmek istendiği ancak bu yerdeşliklerin karşısında çatışma unsurlarının daha üstün gelerek şairi karamsarlığa sürüklediği görülmektedir. Anlamsal- mantıksal düzeyde duygudüşünce, hayal-gerçek, gençlik- olgunluk (şimdiki hâl) arasında karşıtlıkların oluştuğu tespit edilmiştir.

Göstergebilimsel çözümleme yöntemiyle çözümlenen "Ukde-i Hayat" şiirinin karşıtlıklar üzerine kurulduğu ve şiirdeki iletinin bu karşıtlıklar üzerinden verildiği tespit edilmiştir. Şairin duyguları ile hareket ettiğinde sonsuzluk ve sevinç isteğinin oluştuğu, ancak düşünce ve gerçeklerle karşılaştığında hayal kırıklığı, karamsarlık, kötümserlik, yalnızlık ve hayattan kaçışın bir sonuç olarak ortaya çıktığı görülmüştür.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışma için etik kurul onayı gerekli değildir.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Yazarın makaleye katkısı %100'dür.

Çıkar Beyanı

Bu çalışmada herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

- Akay, H. (1998). *Servet-i Fünûn Şiir Estetiği*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Aktulum, K. (2004). "Göstergebilim", *Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, C: 5, s. 1-13.
- Akyıldız, H. B. (2015). Tevfik Fikret'in Şiiri ve Psikolojik Portresi Üzerine, *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *Tevfik Fikret Özel Sayısı*. S.11.
- Ardıç-Çobaner, A. (2013). Sağlık İletişiminde Korku Ögesinin Kullanımı: Sigara Paketlerinde Kullanılan Sigara Karşıtı Görsellerin Göstergebilimsel Analizi, *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, S.37, s. 211-235.
- Aykanat, T. (2013.) Bir Şiiri Göstergebilimsel Açından Okumak ya da Şeyhî'nin Bir Gazelinin Semiotik Analizi, *The Journal of Academic Social Science Studies*, 6, (3), s. 991-1008.
- Benveniste, E. (1994). *Genel Dilbilim Sorunları* (Çev. E. Öztokat), İstanbul: YKY.
- Berkeley, J. (2012). *Insights in Linguistics and Semiotics: Semiotics of Discourse*. New York: Peter Lang Publishing Inc.
- Çeltik E. S. (2022). Rübâb-ı Şikeste'de Melâl, *Gazi Türkiyat*, 30, s.113- 135.
- Çeltik S. E. (2022). Tevfik Fikret'in Şiirlerinde Hüzün, *Türklük Bilimi Araştırmaları*. S.51.
- Çetin, N. (2016), *İkinci Abdülhamit Dönemi Türk Edebiyatı*, Ankara: Nobel Kitap.
- Çiçek, M. (2014). Dilbilimsel İlkeler Görsel Göstergelere Uygulanabilir Mi?, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(32), s. 38-51.
- Demir, F. (2014). Faruk Nafiz Çamlıbel'in Sanat Şiiri Üzerine Anlambilimsel/Göstergebilimsel Bir İnceleme. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, *The Journal of International Social Research*, (7) 33, s.71-79.
- Ercilasun B. (1996). Edebiyatımızda Marazilik, *Prof. Dr. Umay Günay Armağanı*.
- Galisson, R. ve Coste, D. (1976). *Dictionnaire de Didactique des Langages*, Paris: Hachette.
- Gottdiener, M. (2005). *Postmodern Göstergeler*, Ankara: İmge Kitapevi.
- Greimas, A. ve Julien- C. J. (1966). *La Sémantique Structurale*, Paris: Librairie Larousse.
- Greimas, A. ve Julien- C. J. (1979), *Sémiotique. Dictionnaire Raisonné De La Théorie Du Langage*, Paris: Hachette.
- Guiraud, P. (1994). *Göstergebilim*, Ankara: İmge Kitapevi.
- Günay, V. D. (2018). *Bir Yazınsal Göstergebilim Okuması Kuyucaklı Yusuf*, İstanbul: Papatya Yayıncılık.
- Günay, V. D. (2020). *21. Yüzyılda Göstergebilim*, İstanbul: Papatya Bilim.
- Hasan Âli (2001). Rıza Tevfik'in Kalemikle Tevfik Fikret, *Tarih ve Toplum*, S. 216, s.13-18.
- Hasan Âli, (1340). Fikret'in Ruhu ve Felsefesi, *Millî Mecmua*, C. 2, S. 20.
- Kalelioğlu M. (2021). Göstergebilim Kuramının Genel Bir Değerlendirmesi, Türkiye'deki Yeri ve Önemi, *Söylem Filoloji Dergisi*, C.6(1).
- Kaplan, M. (1995). *Tevfik Fikret Devir-Şahsiyet-Eser*, İstanbul: Dergâh Yayınları.

- KIRAN, A. (2004). Göstergebilim ve Yazınsal Çözümlemeler, N. Tanyolaç Öztokat (Ed.), *Disiplinlerarası Ortam ve Yöntem Sorunlar*. (50-61). İstanbul: Multilingual.
- Kıran, Z. – Kıran, A. (2004). *Yazınsal Okuma Süreçleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Kolcu, A. İ.(2015). *Edebiyat Kuramları*, İstanbul: Salkımsöğüt Yayınları.
- Maccannell, D. (2013). *The Tourist: A New Theory of the Leisure Class*, London: University of California Press.
- Noyan, S. (2018). Tefik Fikret'in "Hande-İ Bûm" Ve "Gayyâ-Yı Vücut" Şiirlerinin Göstergebilim Yöntemiyle İncelenmesi *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi Kış Winter*, S. 19- s. 195-215.
- Oswald, R. L. (2011). *Marketing Semiotics: Sings, Strategies and Brand Value*. New York: Oxford University Press.
- Rıfat, M. (2014). *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları-1 Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Rıfat, M. (2013). *Açıklamalı Göstergebilim Sözlüğü*, İstanbul: Türkiye İş Bankası.
- Rıfat, M.(2014). *Göstergebilimin ABC'si*, İstanbul: Say Yayınları.
- Rıfat, M.(2018b). *Açıklamalı Göstergebilim Sözlüğü*, İstanbul: Alfa Yayınları.
- Sayın, Ö. (2014). *Göstergebilim ve Sosyoloji*. Ankara: Anı Yayınevi.
- Tanpınar, A. H. (2005). Fikret Hakkında, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Teber, S. (2002), *Aşıyan'daki Kâhin, Tefik Fikret'in Melankolik Dünyası*, İstanbul: Okuyan Us Yayınları.
- Tefik Fikret (1896). Ukde-i Hayat, *Servet-i Fünûn*, nr.274, 30 Mayıs 1312/12.
- Törenek, M. (1999). Fikret'in Şiirinde "Siyah" İmgesi, *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 12.
- Uçan, H. (2010). Söylem Göstergebilimi ve Duygu Değeri: Tefik Fikret'in "Sitâyîş-i Hazret-i Padişâhî" Ve "Sis" Şiirlerinde Sevgi Ve Nefret, *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, C.XII. S.2.
- Uçan, H. (2016 a). *Yazınsal Eleştiri ve Göstergebilim*. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Uçan, H. (2016 b). *Dilbilim, Göstergebilim ve Edebiyat Eğitimi*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Uçan, H. (2016). *Yazınsal Eleştiri ve Göstergebilim*, İstanbul: İz Yayıncılık.
- Uşaklıgil H. Z. (2017). *Kırk Yıl*, İstanbul: Özgür Yayıncılık.
- Uşaklıgil, H. Z. (1937) Tefik Fikret'e Dair, *Varlık*, C. 4, S. 84, 1, s. 183-184.
- Ünal, S. (2014). *Göstergebilimsel Açından Sembolik Tüketim*, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Vardar, B. (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Multilingual Yabancı Dil Yayınları.